

Ján ŠMÍDT | 3x foto

Tradičný chov koní na Muránskej planine

Bela LISÁKOVÁ | redaktorka

Muránska planina patrí k mimoriadne vzácnym prírodno-krajinným oblastiam a je relatívne málo postihnutá civilizačnými vplyvmi. Leží na rozhraní stredného a východného Slovenska, v západnej časti Slovenského rudohoria.

Keď sa povie Muránska planina, väčšina ľudí si predstaví kone. Špecifikom tohto národného parku je polodivoký chov koní. Pri potulkách Muránskou planinou sa ľahko naskytne malebný obraz voľne sa pasúceho stáda.

Chovať kone v tejto oblasti začali v roku 1950. Z podnetu Oblastného riaditeľstva štátnych lesov v Bratislave a vojenských orgánov založili žrebčín na Veľkej lúke. Hlavným zámerom bolo odchovávať kone horského typu, využiteľné v lesnom hospodárstve a v armáde. Kým v začiatkoch sa chov sústredil na plemeno huculov v čistokrvnej forme, dnes nájdeme na Veľkej lúke chránený chov norika muránskeho typu. Kone aj naďalej využívajú pre potreby lesného hospodárstva. *„Ich potenciál je však aj vo využití pre turistiku na koňoch. V národnom parku je pre jazdu na koni*

Ján SALAVY | foto

PLANINA

- Muránska planina bola súčasťou panstva viacerých šľachtických rodín, naposledy Coburgovcov. Riaditeľom coburgovských lesov bol v rokoch 1828–1874 Ľudovít Greiner, ktorý svojou prácou významne prispel k udržaniu a ochrane predovšetkým lesných porastov Muránskej planiny.
- Prvou osobnosťou, ktorá navrhovala špeciálnu – územnú – ochranu Muránskej planiny, bol botanik Pavel Sillinger. Už pred viac ako 70 rokmi v článku o Muránskej planine, uverejnenom v časopise *Kráska nášeho domova* v roku 1938, navrhuje prísnu ochranu najzachovanejších území Muránskej planiny v oblasti Veľkej Stožky, Hrdzavej doliny a južných svahov planiny medzi Tesnou skalou a Poludnicou formou vyhlasovania rezervácií.
- Prvú rezerváciu v oblasti Muránskej planiny vyhlásili v roku 1953. Rezervácia Suché doly – Teplica – Periodická vyvieracia vznikla z iniciatívy Tisoveckej jaskyniarkej skupiny pod vedením S. Kámene. Neskôr boli vyhlásené ďalšie maloplošné chránené územia.
- Národný park Muránska planina zriadili 23. septembra 1997. V roku 2004 toto územie zahrnuli do národného zoznamu území európskeho významu a následne začlenili do európskej sústavy chránených území známej pod názvom NATURA 2000.

Skálná veža v ústí Hrdzavej doliny je vysoká 76 metrov

KONÍ

vyhradených trinásť trás a šesť miest. Ako sa hovorí, Muránska planina je najkrajšia z konského chrbta," hovorí pracovníčka environmentálnej výchovy Jana Šmídtová zo Správy Národného parku Muránska planina (NP MP).

Muránska planina je územím vhodným predovšetkým na pešiu turistiku, lyžiarsku turistiku (bežecú), horskú cykloturistiku a samozrejme, aj konskú turistiku. Pre peších návštevníkov a turistov je v území vyznačených približne 310 km turistických chodníkov. Najfrekventovanejší chodník je Muráň – Muránsky hrad a tzv. Rudná magistrála, ktorá prechádza územím zo západu na východ.

Najnavštevovanejšími miestami oblasti je zrúcanina Muránskeho hradu a sedlo Nižná Klaková, kde je turistická útulňa s možnosťou táborenia. Turistickými východiskami a zároveň vstupmi do národného parku sú obce po jeho obvode – najmä Muráň, Tisovec, Pohronská Polhora – Michalová, Červená Skala a Závadka nad Hronom.

Okrem hustej siete značených turistických chodníkov sú v národnom parku vybudované tri náučné chodníky. Prvý zriadili v roku 1983 a vedie z obce Muráň na Muránsky hrad, druhý náučný chodník Stožky sa zameriava najmä na dolinu Hronec z prírodovedného i historického hľadiska, tretí vybudovalo mesto Tisovec, serpentínami zdoláva juhovýchodný svah Hradovej s prevýšením 475 m.

„Návštevníci Muránskej planiny sú väčšinou ľudia nenároční, ktorí hľadajú pokoj a prírodné zákutia bez návalov turistov. Často stretávame výletníkov s batohmi, ktorí

Lykovec muránsky (*Daphne arbuscula*), endemit Muránskej planiny

aj niekoľko dní brádzia planinu a prespávajú v stane alebo len tak, pod holým nebom. Takíto ľudia sa sem radi vracajú. Návštevný poriadok národného parku im vychádza v ústrety, umožňuje táboriť na troch miestach na planine - v Nižnej Klakovej, Veľkej lúke – Piesku a v doline Trsteník, bivakovať kdekoľvek do 100 m od turistického chodníka," dodala Jana Šmídtová.

Rastlinstvo a živočíšstvo

Rastlinstvo Muránskej planiny je považované za najzaujímavejšie spomedzi flór ostatných orografických celkov Slovenska po stránke druhovej pestrosti a zastúpenia rozličných fytogeografických prvkov. Doteraz tu bolo popísaných viac ako 1 400 druhov vyšších rastlín. Vplyvom rôznorodých reliéfnych, geologických, pôdnych, výškových a klimatických pomerov sa vytvorili podmienky, pri ktorých sú v blízkosti seba schopné existovať druhy rôznych ekologických

nárokov. „Južné výšinné lesostepné svahy Muránskej planiny sú charakteristické prítomnosťou teplomilnej a suchomilnej vegetácie. No v severných častiach planiny alebo v chladných stanovištiach, sa vyskytujú mnohé vysokohorské druhy," pokračuje Jana Šmídtová.

Lesnatosť územia národného parku je pomerne vysoká – asi 86 percent. V južnej časti planiny prevažujú listnaté a zmiešané lesy, v severnej skôr ihličnaté lesy. V najvyšších polohách sú aj vysokohorské smrečiny. Na dvoch lokalitách – v Hrdzavej doline a Veľkej Stožke rastie vysokohorská drevina borovica horská (kosodrevina). V Hrdzavej doline zostupuje do nadmorskej výšky 750 m n. m., čo predstavuje jedno z najnižšie položených nálezísk na Slovensku. Z hľadiska rozšírenia druhu ide o najjužnejší prirodzený výskyt kosodreviny v západných Karpatoch.

Endemitom Muránskej planiny je lykovec muránsky. Trsy tohto vždyzeleného kríčka s drobnými, intenzívne voňajúcimi ružovými až purpurovými kvetmi nenájdete nikde inde na svete. Rastie výlučne na skalných svahoch a terasách Muránskej planiny. Preto sa stal jedným zo symbolov národného parku. V centrálnej časti Muránskej planiny je jediná známa lokalita zemolezu alpínskeho na Slovensku. „Máme tu aj vysoký počet neprístupných jaskynných útvarov, čo vytvára výborné podmienky pre zimovanie netopierov. Z 26 druhov netopierov, ktoré sa vyskytujú na Slovensku, tu žije 23. V území sa nachádzajú štyri lokality prihlásené do zoznamu európsky významných podzemných biotopov netopierov v rámci iniciatívy Dohody o ochrane európskych populácií netopierov," predstavuje park Jana Šmídtová. V NP MP sú stabilné populácie veľkých karpatských šeliem – vlka obyčajného, medveďa hnedého a rysa ostrovida. Mimo riadne bohatá je fauna bezstavovcov so zastúpením viacerých vzácných druhov, niektoré sú viazané len na toto územie. Bystruškovitý jaskynný chrobák *Duvalius szaboi* ssp. *szaboi* predstavuje glaciálny relikv a vyskytuje sa len v jedinej jaskyni v Tisovskom kráse.

Muránska planina a Stolické patria k piatim najvýznamnejším územiám na Slovensku pre hniezdenie sokola sťahovavého, tetra hlučáňa a kuvika kapcavého. Pravidelne tu hniezdi viac ako percento národnej populácie druhov orla skalného, výra skalného, bociana čierneho a ďalších vtákov.

Všetky druhy počasia

Muránska planina patrí rozlohou (20 318 hektárov a výmera ochranného pásma 21 698 hektárov) medzi menšie NP. Zaraďuje sa tiež medzi krasové územia s dominantným zastúpením vápencov

podoba údolnej klímy. Priemerná maximálna teplota vzduchu v júli sa pohybuje okolo 20,4 stupňa, priemerná minimálna teplota vzduchu v januári sa pohybuje okolo mínus 8,7 stupňa. Územie leží v závetří vyššieho a mohutnejšieho hrebeňa Nízkych Tatier. Pri prúdení vzduchu sa nachádza v oblasti ich zrážkového tieňa. Ročný úhrn zrážok sa pohybuje okolo 800 až 1 200 mm, spresňuje Jana Šmídtová. Sneh sa na niektorých hrebeňoch drží od septembra do mája, priemerný počet dní so snehovou pokrývkou sa tu pohybuje okolo 100 až 140 za rok. Priemerná výška sne-

Na 94,8 percentách postihnutej plochy sa pristúpilo k spracovaniu kalamitného dreva a lokálnej pozemnej aplikácii insekticídov. Na zvyšných 5,2 percenta kalamitou postihnutej plochy, kde platí najvyšší, teda piaty stupeň ochrany, sa kalamita nespracovala a územie sa ponechalo na samovývoj. Ide o Prírodnú rezerváciu Fabova hoľa,“ dodáva Jana Šmídtová. Fabova hoľa je zároveň najvyšším vrchom NP (1 439 m n. m.) a patrí medzi najväčšie krajinné dominanty Slovenského rudohoria.

NP má svoje problémy nielen s vrtochmi lykožrúta, ale aj ľudí.

Muránska planina a Stolické vrchy

a dolomitov. Je tu vyhlásených 11 národných prírodných rezervácií, 13 prírodných rezervácií, jeden chránený areál a jedna národná prírodná pamiatka.

V NP MP je viac ako 300 jaskýň a priepastí, vyše 50 ponorov a vyvieraciek a množstvo povrchových krasových javov – škrapy, krasové jamy, tiesňavy, skalné veže, ihly a brány. Najhlbšou priepastou je Michňová – 105 m a najrozsiahlejším jaskynným systémom je jaskyňa Bobačka, ktorej dĺžka je viac ako 3 000 m. Je to jedna z najkrajších jaskýň Muránskej planiny. Bobačka je typická riečna jaskyňa, ktorú v roku 2001 vyhlásili za národnú prírodnú pamiatku.

Pre Muránsku planinu je charakteristická veľká premenlivosť všetkých klimatických prvkov, dlhodobo ustálené počasie bez výrazných zmien je skôr zvláštnosťou. Takmer 80 percent plochy územia zaberá chladná, veľmi vlhká oblasť, kde priemerné zrážky oveľa prevyšujú výpar. „Ploché chrbty planiny umožňujú zvláštne formovanie sa meteorologických prvkov. V úzkych dolinách so strmými stenami vzniká extrémna

hovej pokrývky na planine dosahuje 30–50 cm.

Problémom nie je len lykožrút

Keď sa v novembri 2004 Slovenskom prehnala veterná smršť a zničila rozsiahle plochy lesných porastov vo Vysokých a Nízkych Tatrách, zanechala na Muránskej planine viac ako 100-tisíc m³ vyvrátených stromov na približne 15 percentách celkovej rozlohy NP. V nasledujúcich rokoch smrečiny napadol podkôrný hmyz. „K spracovaniu kalamitného dreva sa v národnom parku pristupuje diferencovane.

Ti za sebou často nechávajú čierne skládky odpadu, znečistené rieky, usmrtené vzácne druhy vtákov... „Väčšinu problémov, ktoré v národnom parku riešime, spôsobujú ľudia. Najčastejšie sa stretávame s nelegálnymi skládkami odpadu, nelegálnymi výrubmi vo voľnej krajine, nerešpektovaním obmedzení v národnom parku – ako je zákaz vjazdu motorovým vozidlom do národného parku, pohyb mimo vyznačených turistických alebo cyklistických trás, pohyb v územiach s najvyšším stupňom ochrany, nelegálny zber rastlín alebo chytenie živočíchov. Často naprávame škody po vandaloch, ktorí si svoje sebavedomie zvyšujú ničením informačných panelov a tabúl. Problematické je riešenie investičných zámerov, ktoré sú v rozpore so záujmami ochrany prírody. Ako nájsť kompromis medzi potrebami človeka pri súčasnom zachovaní prírodných hodnôt, ktoré v chránenom území nepochybne sú? Je dôležitejší zámer a potreba človeka alebo zachovanie životného priestoru určitého druhu? To sú otázky, na ktoré často hľadáme odpoveď,“ zamýšľa sa Jana Šmídtová.

Ušiak obrovský

Gyromitra gigas (Krombh.) Cooke

Beata KUZMÁKOVÁ | foto

Klobúk je nepravidelne guľovitý alebo laločnatý, dutý, v priemere má 6-15 cm, na povrchu je mozgovito alebo lalokovito poprehýbaný, spodným okrajom prirastený k hlúbiku, bledohnedý, červenohnedý až tmavohnedý. **Hlúbik** je 3-6 cm dlhý a 2-8 cm hrubý, dutý, nepravidelne valcovitý alebo rozlične deformovaný, na povrchu vrásčavý, jemne páperitý, belavý alebo bledookrový. **Dužina** je belavá alebo bledosivá, krehká, chuť a vôňa má nevýraznú.

Výtrusný prach je biely.

Výskyt: Rastie v apríli a v máji v teplých listnatých aj zmiešaných lesoch, najčastejšie pod dubmi a bukami.

U nás je miestami veľmi hojný a niekde pomerne zriedkavý.

Význam: Je to dobrá jedlá huba vhodná do polievok a omáčok. Treba len dávať pozor, aby nenastala zámena s jedovatým **ušiakom obyčajným** (*Gyromitra esculenta*).

Ušiak obyčajný je o niečo menší a má tmavšie sfarbený klobúk, ktorý miestami odstáva od hlúbika. Na rozdiel od ušiaka obrovského však rastie takmer výlučne na pieskových pôdach pod borovicami, často hromadne.

Ušiaky sú záhadné huby. Mnohí hubári konzumujú aj ušiak obyčajný, aj napriek varovaniu o prudkých až smrteľných otravách, ktoré niekedy spôsobuje a ktoré svojím priebehom pripomínajú otravu muchotrávku zelenou. Dodnes nie je jasné, prečo dochádza k otravám iba v niektorých prípadoch. V novšej literatúre sa však v súčasnosti sponchybuje konzumácia všetkých ušiakov, teda aj ušiaka obrovského a zväzkovitého.

Ivona KAUTMANOVÁ, mykologička